

Päättely

Seuraavaksi tietoa päättelystä Ahaa! Aivotreenit -hankkeen kouluttajamateriaaleista poimittuna.

Päättely on ihmisen ajattelun keskeinen taito. Se on johtopäätösten ja selitysten luomista jostakin asiasta, ilmiöstä tai ongelmasta. Päättelyä voisi kuvata myös salapoliisin työnä niin, että joidenkin tiedossamme olevien asioiden tai seikkojen perusteella luomme uutta tietoa tai ymmärrystä asiasta, jota emme vielä tiedä. Päättely on kuitenkin hyvin arkista ja automatisoitunutta ajattelua, emmekä arjessa välttämättä huomaa päättelevämme. Esimerkiksi jos ystävä ei tulekaan tapaamiseen kahvilaan sovittuna aikana, mietimme lukuisia erilaisia vaihtoehtoja myöhästymiselle ja arvioimme, mikä niistä olisi todennäköisin syy. Onko bussi myöhässä tai onko hän saattanut myöhästyä siitä? Ehkä ystävä on mennyt väärään kahvilaan, sekoittanut päivät tai kellonajat tai vain yksinkertaisesti unohtanut sovitun tapaamisen. Ehkä mietimme vielä, onko kotona tai matkalla voinut sattua jotain, minkä takia ystävä ei tule paikalle. Voimme myös miettiä, olenko itse väärässä paikassa tai väärään aikaan.

Arkisessa, huomaamattomassa päättelyssä asetamme usein tiedostamattamme oletuksia ja testaamme niiden paikkansapitävyyttä. Joskus joudumme tilanteisiin, joissa tietoisesti joudumme tekemään pitkiäkin päättelyketjuja ratkaistaksemme ongelmia. Esimerkiksi jos pyykinpesukone ei toimikaan normaalisti, yritämme selvittää syytä tekemällä oletuksia ja päättelemällä erilaisista vihjeistä selitystä: syttyykö näytössä valot, tuleeko koneeseen vettä tai pyöriikö rumpu ja niin edelleen.

Päätely on myös yksittäisen tiedon ja aiemman kokemuksen yleistämistä uuteen tilanteeseen. Olemme esimerkiksi tottuneet siihen, että aurinko nousee aamuisin, siksi oletamme, että se nousee huomennakin. Jos olemme ostaneet aiemmin Mansku -merkkisiä mandariineja ja pitäneet niistä, ostamme todennäköisesti niitä seuraavallakin kerralla, koska oletamme, että kaikki sen merkkiset mandariinit ovat hyviä. Emme toki voi olla siitä varmoja, sillä toinen erä Mansku-mandariineja voikin olla aivan erilainen. Tätä kutsutaan induktiiviseksi päätelyksi eli yhden tiedon tai kokemuksen perusteella päättelemme jotain suuremmasta kokonaisuudesta. Tämä on yleisin päätelymuotomme.

Päätely voi edetä myös toiseen suuntaan, deduktiivisesti. Siinä suuremmasta joukosta kokemuksia vedetään johtopäätöksiä koskien yhtä asiaa. Esimerkiksi jos oletamme, että kaikki karjalaiset ovat puheliaita, ja tiedämme, että Pekka on karjalainen, voimme päätellä, että Pekka on kova puhumaan. Sehän ei välttämättä pidä lainkaan paikkaansa, mutta päätelymme on sinänsä selkeä ja aukoton. Päätelmän totuudenmukaisuudessa kyse onkin ennen kaikkea siitä, mihin tietoon ja uskomuksiin päättelemme perustuu.